

lavium ut observat Gavantus ad Rubricas Missalis Romanis part. 4. tit. 7. Dueae Missae in Dominica Palmarum variis in locis celebrabantur. Nihil enim frequentius olim, quam certis quibusdam Festis Missas duas, vel tres, sive etiam plures ab eodem Sacerdote celebrari, ut videre est apud eruditum Martene in Libro: de antiqua Ecclesiae disciplina in divinis celebrandis officiis, variis locis. Denique quamquam hodie ex praescripta Rubricarum Romanis Missalis, et in Benedictione Palmarum, et in Procesione, et in Missa, color violaceus adhibeat, in multis tamen Ecclesiis rubens color adhibitus fuit. Ita plane iubent Ordinaria, Argentinum, Lingonense, Lemovicense, S. Stephani, et S. Martialis. Quod etiam apud Monachos Missa hac die solemniter ab Abbe decantaretur, et quidem in purpureis casulis, tradit vetus Cassinensium Ordinarium.

CAPUT IX.

De Matutinis tenebrarum, quae quarta, quinta, et sexta feria maioris hebdomadae vesperi recitantur.

I. Ad ea igitur officia, quae his diebus recitantur, quaeque Officia Tenebrarum appellari solent, sermonem convertimus. In iis id unum Ecclesia videtur tantummodo studuisse, ut suum moerorem, luctumque, dolorisque sui sensus omnino significaret. Descriptus habetur ordo huius officii in antiquo Romanae Ecclesiae Antiphonario, et in Gregoriano, a viro doctissimo religiosissimoque Josepho Cardinale Thomasio vulgato. In Matutino primi Nocturni Lectiones sunt ex Threnis Hieremiae, quibus Prophetae Hierosolymae deflet excidium, multoque gravius super sceleribus, quibus Deum civitas illa irritaverat, ingemiscit. Nos illud hic tantummodo observabimus, in Lamentationibus ex Hieremiae Threnis de sumptis voces illas occurtere *Aleph*, *Beth*, *Ghemel*, quod acrostice compositae, primae stropharum omnium litterae servent Alphabeti Hebraici ordinem, Ordo hic in ver-

sione Threnorum in alium ex hebraico sermonem cum minime retineri potuerit, Ecclesiae placuit, ut sua cuique strophae initialis littera hebraica praemittatur, ut optimè observat eruditus vir Alexander Mazzinellus in Officio Hebdomadae Maioris pag. 94. et pag. 365. Teste Durando Lib. VI. Rationalis Divinorum Officiorum, cap. LXXII. in quibusdam Ecclesiis sex primae de Threnis Jeremiae legebantur. Ex antiquissimo praelerea ritu, ut videre est in Ordine I. Romano in fine Lectionum non dicitur, *Tu autem Domine*, sicut nec in principio, *Jube Domne benedicere*, quia, ut notat Durandus, recessit Pastor, et Sacerdos, qui gregi benedicere, et misereri debet, sed quia illum propter peccata amisimus, ad hoc, ut eum recuperare valeamus, admonemur per versum illum Jerusalem, Jerusalem convertere ad Dominum Deum tuum. Lectiones istae multo abhinc tempore leguntur cum cantu, et alphabeto Hebraeorum, cum Lanfrancus Monachis suis vetat eas canere, et sine Alphabeto praecipiat lectitare: Sine cantu et solitis Alphabetis.

II. Ad secundum Nocturnum in Sermone S. Augustini virtus apparent Passionis Christi, qui inimicorum iniurii expositus per Crucem suam triumphavit, cuius signo totus Orbis devictus est. Lectiones tertii Nocturni ad Eucharistiae institutionem referuntur; sed Responsoria praecipuas Passionis Jesu Christi circumstantias memorant, eius agoniam in horto, et Judae traditionem. In Ordinibus Romanis Card. Thomasii p. 109. Cantores hoc triduo non deambulant per Chorum neque ad Psalmos, neque ad Responsoria. Hoc (1) tempore, quo haec Officia recitantur, magnum ante Altare ponitur Candelabrum, cuius figura est ad formam trianguli. Plures illi candelae accensae imponuntur, quarum singulae singulis expletis Psalmis extinguuntur; una tantum excepta, quae sub Altare accensa occultatur. Circa huiusmodi Cereum numerum, qui in ipsis Matutinis accendi atque ex-

(1) Martene, *De antiqua Ecclesiae disciplina in divinis celebrandis officiis*. Caput VIII.

tingui solent, non una fuit omnium temporum, et Ecclesiarum disciplina. Romanus Ordo I. cap. V. mandat, ut tunc Ecclesia omni lumine decoretur. Ex Vulgato Alcuino, accenduntur in hac nocte lumina viginti quatuor, et extinguntur per singulas Lectiones, et Responsoria. Totidem praescribit Joannes Abrincensis, totidem Ordinarium Rotomagense, et Silvanectense. Triginta quatuor habet Carnotense S. Joannis Ordinarium. Vetus Pontificale Ecclesiae Pictaviensis lampades triginta ad nocturnum Officium accendendas statuit, septem vero ad Laudes. Magnam profecto reprehensionem non effugeret, qui Ecclesiae addictus nesciret primis Ecclesiae temporibus Christianos solitos fuisse nocte intempesta surgere ad psallendum; quam consuetudinem ab omni Fidelium multitudine tunc temporis reservatam, quidam tantummodo Ecclesiasticorum, et Religiosorum Ordines retinuerunt. Multae causae extitere, quibus illiusmodi per vigilia nocturna sublata sunt; cuius moris veluti quaedam umbra etiamnum extat in Matutinis horum dierum, quae post solis occasum absolvi solent, ac propterea dicuntur Matutina Tenebrarum. In vetustissimo quodam Ordine Romano, ex iis primo qui a Mabillonio editi sunt in Museo Italico cap. 5. pag. 19. tom. 2. praescribitur, ut his diebus cantetur Matutinum media nocte: *Media nocte surgendum est.* Verum multa ante saecula mos introductus, exemplo etiam Romanae Ecclesiae praeente, ut ea Matutina cantentur post prandium, ut apparet ex Ordine Romano Jacobi Caietani cap. 82. et apud Petrum Amelium cap. 62. p. 480. Insuper (1) antiqui ritus vestigium est Candelabrum triangulare, quod hodie ex ritu non ita recenti a latere Epistolae ante Altare ponitur cum quindecim cereis, qui accensi initio Matutini, extinguntur postea singulatim. Teste Durando quidam suo aevo, ut hodieque fit, extinguebant candelas post singula cantica usque ad plenam extinctionem, alii tri-

(1) Vide Catalano, *Caeremoniale Episcoporum commentaris illustratum.* Liber II. cap. XXII.

bus vicibus. De luminibus in cuiusque Psalmi fine extinguis loquitur Amalarius Fortunatus Lib. 4. de *Ecclesiasticis Officiis* cap. 22. de *Ordine Antiphonarii* capitulo 44.

III. Quoad extinctionem candelarum in fine Psalmorum observat Mazinellus, ideo singulas Candelas ex intervallo subinde extingui, quod, cum tempus, quo Christum mori oportuit, adventaret, Discipuli, remisso pristino illo animorum ardore, passim hoc illuc aufugerint, ac fere omnes ut fuga suae saluti consulerent, Magistrum suum deseruerint. Addit idem Auctor, Candela illa, quae sub Altari servatur accensa, pulchre Christum Jesum significari, quem e caelo delapsum ut universum mundum a multis retro iam saeculis in tenebris iacentem suo lumine illustraret, scelesti homines et ingrati extinguere aut obscurare conati sunt; sed eum maxime credebant illum obscuratum, aut omnino sublatum, tum maxime reviviscentem surgentemque viderunt ad immortalitatem, splendidissimo lumine coruscantem, ab universo mundo praedicari et conspici. Illud quoque ait pag. 124. parvo illo strepitu, qui in fine Laudum in his Matutinis edi solet, magnam illam significari perturbationem confusioneque rerum quae Christi Domini mortem consequuta est. Quindecim candelae accenduntur in candelabro triangulari, ad fidem de SS. Trinitate denotandam; quae tunc vigebat in Beatissima Virgine Apostolis, et tribus faeminis, Mariae nomine insignitis ex Joanne Beloth. cap. 101. Illud hic minime praetermittendum, in nonnullis Ecclesias Psalmos huius Officii voce suppressa, seu remissa, persolutos fuisse, in signum scilicet molestiae de Salvatoris morte, eamque ob causam ex Rotomagensi Ordinario duo in Cappis nigris Chorum regabant. Porro licet communiter ad finem Psalmi, *Gloria Patri* reticeatur, iuxta nihilominus Galtinense, et Carnotense S. Joannis Ordinarium, ut eius loco subiiciatur, *Laus tibi Christe*, tam ad nocturnas vigilias, quam ad horas diurnas. In quibusdam quoque Monasteriis Orientis, loco ipsius *Gloria Patri*, dicebatur hisce diebus, *Miserere nostri Domine, miserere nostri.*

IV. De Oratione *Respic quae sumus Domine etc.* ut aliquid dicamus, est illa profecto antiqui ritus, eiusque non obscure meminit antiquissimus omnium Romanus Ordo I. cap. V. Dicendam ipsam orationem in fine huius Officii, praescribunt passim Ecclesiarum Ordinaria, ac Ritualia, ut omittam Durandum, aliosque antiquos scriptores, qui eiusdem Orationis mentionem faciunt. In Matutino Feriae sextae, Nocturnorum Psalmi sunt proprii, et selecti, et ad Passionem et mortem Domini relationem habent. In pluribus Ecclesiis legebatur Passio ad lectio-nes tertii Nocturni; in aliis ut in antiquo Galliae Sacra-mentario, ad singulas Officii horas tam nocturnas quam diurnas legebatur; quod et in Oriente in usu erat, teste Sozomeno Lib. 7. cap. 19. Quoad Officium Sabbati Sancti, ad Matutinum Psalmi sunt proprii; ad Laudes Psalmi, et Canticum Feriae tertiae, propterea quod ad expri-mendam Dominicam sepulturam aptiores visi sunt. Hoc autem Officium, quia maximam noctis partem occupabat Lectionibus, Precationibus, Tractibus, et Canticis plenum est.

CAPUT X.

De feria quinta in Coena Domini.

I. Feria quinta in Coena Domini, quam veteres Scriptores *Natalem Calicis* vocant, adeo multipli rituum varietate gaudet, nulla ut toto in anni curriculo dies ei valeat aequiparari. Variis etiam nominibus appellabatur nempe *Dies lucis*, *dies panis*, *dies absolutionis*, *dies Mysteriorum*, et *dies Mandati*. Veterem fuisse Romanae Ecclesiae consuetudinem feria V. in coena Domini absolvere et reconciliare poenitentes, diserte nos docet Innocentius I. Pontifex Maximus in celeberrima ad Decentium Eugubinum Episcopum Epistola: ad hanc profecto alludit consuetudinem S. Hieronymus in epistola ad Oceanum. Fuit haec porro olim Ecclesiae disciplina, et in sequioribus saeculis religiose servata, ut patet ex innu-

meris Ecclesiasticis monumentis. Etsi vero ex antiquis aequo, ac recentioribus Pontificalibus Libris, atque Scriptoribus constet, priscam esse Ecclesiae consuetudinem, ut Poenitentes Feria V. Coenae Domini reconciliarentur: sciendum nihilominus est, in celebri Mediolanensi Ecclesia fieri iam olim hanc caeremoniam consueuisse Feria VI. maioris Hebdomadae, ut colligi potest ex Epistola XX. S. Ambrosii novae editionis ad Marcellinam sororem. Eadem quoque praxis fuisse videtur in quibusdam Gallicanis Ecclesiis teste Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiae ritibus*. Afferri iam possent et aliorum testimonia, quibus ostenditur, reconciliatos fuisse Poenitentes in vigilia Paschae, et in ipso Dominicae Resurrectionis die. Constat ex sacris Canonibus, priscisque Patribus, propriis iuris solorum fuisse Episcoporum, et publicam poenitentiam imponere, ac publice poenitentes reconciliare. S. Cyprianus Epistola XI. ubi de quibusdam Presbyteris conqueritur, quod poenitentes ante aetam poenitentiam, contempta canonica disciplina conciliabant, inter alia reprehendit, quod se inconsulto id facerent. Joannes Dartis in Opusculo: *De canonica disciplina circa poenitentiam* cap. XXVI. scite observat, potuisse Presbyteros ex consensu Episcopi, aut in eius absentia, vel urgente necessitate poenitentes reconciliare, uti aperte constat ex Concilio Africano circa tempora Bonifacii I. habito.

II. Reconciliari consueuisse poenitentes ad Missam, aperte colligitur ex Concilio II. Carthaginensi Can. III. Hispalensi II. Can. VII. Wormaciensi Can. VIII. et aliis. Quanam Missae parte poenitentium reconciliatio peragetur, difficile est definire, cum non una fuerit omnium Ecclesiarum hac in re consuetudo. Nam aliqui ante Missam, quidam post Evangelium, imo nonnulli post consecrationem, teste Morino, reconciliabantur. In Hispania, ubi poenitentibus Feria VI. Maioris hebdomadae poenitentiae relaxabantur, reconciliatio ad vesperam omnino siebat, uti liquet ex Concilio Toletano IV. Can. VII. Missa, quae pro poenitentibus Feria V. Coenae Domini mane cantabatur, propria quidem antiquitus fuit, eam-